

DJELATNOST POVIJESNOG DRUŠTVA KRIŽEVCI U 2002. i 2003. GODINI

KATARINA ČAVLEK

predsjednica Povijesnog društva Križevci
Ul. T. Smičiklase 46
HR - 48260 Križevci

AKTIVNOSTI U 2002. GODINI

Podnoseći izvještaj o djelatnosti Povijesnog društva Križevci za 2002. godinu, sa zadovoljstvom mogu konstatirati da su ostvareni raznoliki, članovima Društva zanimljivi i poučni sadržaji.

Ponajprije bih se osvrnula na Međunarodni znanstveni skup *Etnokonfesionalne promjene na području Križevačke županije i Varaždinskog generalata u ranom novom vijeku (cca. 1450.-1800.)* organiziran u suradnji Zavoda za hrvatsku povijest - Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Povijesnog društva Križevci. Skup je proveden u okviru projekta *Triplex Confinium: Hrvatsko višegraničje u euromediterranskom kontekstu* - izvedbeni projekt *Podravsko višegraničje* (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i projekta *Temeljni dokumenti hrvatske povijesti* - izvedbeni projekt *Statua Valachorum* (voditelj prof. dr. sc. Nikša Stančić), a održan je u Križevcima u razdoblju od 26. do 28. lipnja 2002.g. Predavači su bili istaknuti stručnjaci iz Hrvatske, Austrije i Mađarske.

Važnost novih istraživanja i metodologija u izučavanju povijesti sjeverozapadne Hrvatske posebno su istaknuli uvaženi sveučilišni profesori - prof. dr. sc. Drago Roksandić, prof. dr. sc. Mira Kolar, zatim stručnjaci i znanstvenici iz drugih institucija (opširnije: www.krizevci.net/povijesno-drustvo). Na skupu su svojim stručnim izlaganjima sudjelovali Križevčani - dr. sc. Ljudevit Plačko, mr. sc. Zdenko Balog, Ivan Peklić i Draženka Majdak te Jelena Borošak Marijanović, kustosica Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu.

Zadnji dan Znanstvenog skupa cijenjeni gosti - predavači, studenti te članovi Povijesnog društva razgledali su kulturno-povijesne spomenike u Križevcima i okolici, na području Gornje Rijeke, Kalnika i Sv. Petra Orehovca.

Društvo je u okviru svoje djelatnosti organiziralo u Križevcima predavanje o *Društvu Pinta* koje je dobilo ime po vrču od pola litre. Predavačica, prof. dr. sc. Mira Kolar, iznijela je zanimljive podatke o Društvu koje je 1694. g. osnovao grof Baltazar Patačić u svom dvorcu Krkancu kod Varaždina. Među članovima toga društva bili su i uglednici iz Križevaca te veliki rodoljubi, poput književnika i povjesničara Pavla Rittera Vitezovića i podbana Ivana Raucha. Društvo je u ono vrijeme imalo veliku političku ulogu u nacionalnom životu hrvatskog naroda.

Povijesno društvo organiziralo je u 2002. g. nekoliko stručnih kulturno-povijesnih izleta u Hrvatskoj (Samobor i okolica, Turopolje, Varaždin i okolica, Novi Zrin u Donjoj Dubravi) i Austriji (grad Leoben).

U Samoboru je Društvo razgledalo Samoborski muzej, crkvu Sv. Ane iz 17. st. te baroknu franjevačku crkvu iz 18. st. Posjetili smo i obližnji Okić, mjesto koje je u vrijeme Seljačke bune 1573. g. bilo poprištem više bitaka, kao i ostatke srednjovjekovne utvrde.

Početak svibnja 2002. organiziran je dvodnevni stručni izlet na otok Brač. Prvi dan posjetili smo klesarsku školu u Pučišćima, kamenolom Dragonjik u Dračevici, Postira - rodno mjesto književnika Vladimira Nazora, zatim Supetar gdje smo razgledali i nadgrobne spomenike, djela poznatog hrvatskog kipara i Supetranina Ivana Rendića. Velik dojam na nas ostavilo je mjesto Škrip gdje smo razgledali ostatke prapovijesnog obrambenog zida iz 3. st. pr. Kr. (doba Ilira), antičke sarkofage, srednjovjekovne kule, utvrde i crkve. U Bračkom muzeju u Škripu čuva se otočka arheološka zbirka koja sadrži primjerke antičke kamene plastike, zavjetne žrtvenike, reljefe s prikazom Herakla, nadgrobne ploče kao i dobro očuvani Mauzolej iz antičkog vremena. Vrijedna je i etnološka zbirka sa zanimljivim eksponatima odjeće, namještaja, knjiga i umjetničkih slika.

Sljedeći dan obišli smo Vidovu goru s koje se pruža impresivan pogled na okolne otoke. Razgledali smo i Bol i uživali u prekrasnoj prirodi Zlatnog rata, najljepše jadranske plaže. Iz Bola smo se uputili prema Pustinji Blaca. Dio puta vozili smo se brodicom, uživajući u ljepotama plavog Jadrana. Pješačeći do Blaca, imali smo priliku doživjeti

iskonsku, gotovo netaknutu mediteransku prirodu. U 16. st. u Blacima se sklonila zajednica pustinjaka, bježeći iz rodnih Poljica pred Turcima. Blaca, mjesto zatvoreno među hridinama i strmim padinama uz škrti sloj obradive zemlje, predstavljaju reprezentativni primjer suživota čovjeka i prirode. Do današnjeg su dana ovdje očuvani ostaci pustinjačkih stanova te njihove crkve posvećene Gospi Uznesenja. U Blaci smo razgledali i Muzej u kojem se čuva bogata knjižnica, slike s portretima iz 18. st., nekoliko baroknih slika, glagolski misal, mala tiskara i zbirka starih pušaka blatačkih brodova za obranu od gusara. Vrijedno je spomenuti da u Blaci postoji od 1926. g. Astronomska stanica koju je osnovao don Niko Miličević.

U lipnju 2002. Društvo je organiziralo stručno putovanje u Austriju. Cilj puta bila je izložba o Đingis-kanu u Loebenu. Predstavljena izuzetno poučno i zanimljivo, izložba je u nama pobudila snažne utiske jer nam je otkrila mnoge nove i nama nepoznate sadržaje iz povijesti Mongola u 13. st. Posjetili smo i razgledali i grad Bruck na Muri, osobito crkvu Sv. Rupperta.

U rujnu 2002. organiziran je stručni izlet u Turopolje. Sa spomenicima kulture povijesnog značenja u mjestima Velikoj Mlaci, Ščitarjevu, Donjoj Lomnici, Lukavcu te gradu Velikoj Gorici upoznao nas je prof. Franjo Bračko. Istaknula bih kapelu Sv. Barbare u Velikoj Mlaci, spomenik nulte kategorije, zatim Ščitarjevo s iskopinama rimskog grada Andautonije koji se nalazio na rimskoj cesti Sisak - Ptuj. U Velikoj Gorici smo posjetili tzv. *Turopoljski grad*, nekadašnje sjedište *plemenite općine turopoljske*, a danas Muzej Turopolja s arheološkom, etnografskom i kulturno-povijesnom zbirkom. U Donjoj Lomnici smo razgledali drvenu jednokatnu kuriju Modić-Bedeković iz 1806. g., lijep primjer autohtone svjetovne ladanjske arhitekture nižih plemića. Posjetili smo, zatim, dvorac Lukavec okružen obrambenim jarkom ispunjenim vodom. Na ulazu u dvorac, iznad baroknog portala, nalazi se visoki toranj s kapelom Sv. Lucije gdje su se nekoć održavala *spravišća skupštine turopoljskog plemstva*. Naše zadnje odredište bila je crkva Sv. Jurja u Odri, jednobrodna građevina s polukružnim svetištem, s nišama na pročelju te snažnim zvonikom na jednoj strani.

U listopadu je organiziran izlet u Varaždin i okolicu. U baroknom Varaždinu, koji je u 18. st. čak bio glavni grad Hrvatske, razgledali smo brojne kulturno-povijesne spomenike od kojih bih istaknula Gradsku vijećnicu, jednu od najstarijih u Europi, zatim raskošnu unutrašnjost barokne Isusovačke crkve u kojoj se danas održavaju poznate glazbene barokne večeri. Posebno iznenađenje naši su članovi doživjeli u palači Herzer gdje se čuva raritetna entomološka zbirka kukaca, jedinstvena na čitavom području sjeverozapadne Hrvatske. Oduševila nas je i nekadašnja ljekarna franjevačkog samostana, oslikana freskama baroknog majstora Ivana Ranglera. Bogata tematika fresaka uzeta je iz biblijskih motiva iz života Majke Božje i Isusa, zatim sv. Ilije, Jona, Ezekije i Danijela. U Vinici, mjestu u kojem su tijekom stoljeća nicali razne kurije, dvorci i palače, razgledali smo pranger, kameni sramotni stup i mjeru za žito s latinskim natpisom (*mjerite pošteno*) iz 1643. g. Za stup, visok 2.52 metara, vezivani su varalice na mjeri i vagi, no često i svadljive, jezičave žene. U neposrednoj blizini Vinice smjestio se dvorac Opeka, poznat i po perivoju — *arboretumu*, kakva gotovo nema u čitavoj Europi. Perivoj je 1961. g. proglašen spomenikom vrtno arhitekture. Putujući varaždinskom okolicom, posjetili smo i dvorac Maruševac, jedan od dragulja Hrvatskog zagorja čiji je današnji izgled tek blijedi odraz izvorne raskoši tog drevnog burga. Grad je tijekom vremena imao više vlasnika koji su ga pregrađivali, a sadašnji je izgled poprimio u 19. st. kada ga je grof Schlippenbach restaurirao i dogradio mu veliki toranj na koji je dao staviti svoj grb. Napuštajući Maruševac, prolazili smo pored jednokatnog dvorca u Krkancu kojeg su sagradili članovi obitelji Patačić. Dvorac je postao osobito poznat za vrijeme grofa Baltazara Patačića, osnivača spomenutog Društva *Pajdašije od Pinte*. Zadnje odredište na tome izletu bio je spomenik hrvatskom banu i pjesniku, legendarnom Nikoli Zrinskome. Spomenik je 2001. g. podigla Matica hrvatska i Društvo Braće hrvatskog zmaja u povodu 330. obljetnice urote Zrinsko-Frankopanske, na pretpostavljenom mjestu utvrde Novi Zrin, koja je prkosila turskoj sili na hrvatskoj granici. Na spomeniku su uklesane riječi zahvalnosti i divljenja na vječno sjećanje tome velikanu hrvatske prošlosti:

*Mnoge si bojeve vodio,
muze ti lovorom ovjenčaše glavu.*

*Bedem neprobojan
domovini si bio.*

AKTIVNOSTI U 2003. GODINI

Izviješće o aktivnostima i radu Društva u 2003. godini iznijela sam prigodom zajedničkog druženja u povodu završetka tekuće godine, 12. prosinca, u hotelu Kalnik.

I ove godine smo radili prema svojim mogućnostima i zacrtanom programu.

Prisustvovali smo znanstvenim predavanjima, koncertima, izložbama, kazališnim predstavama, organizirali stručna putovanja i izdali 4. broj časopisa *Cris*.

U Zagrebu smo razgledali izložbe: *Kolomanov put* u Povijesnom muzeju; izložbu slika Antuna Motike u Klovićevim dvorima i Riznicu Zagrebačke katedrale kao i Nadbiskupsku palaču.

U Križevcima smo prisustvovali otvaranju izložbe naše članice Nade Pečnjak pod nazivom *Proljetni pušlek* koja je organizirana u humanitarne svrhe.

Organizirali smo i dvije tribine:

1. *Prirodna energija aktivnog življenja* koju je uspješno vodila Mirjana Tonković, dipl. inž. biotehnologije iz Zagreba;
2. *Posljednji Zrinski*, o kojima je nadahnuto i stručno govorio prof. Hrvoje Petrić.

U Koprivnici smo prisustvovali, kao gosti tamošnjeg Povijesnog društva, predstavljanju godišnjaka *Panonski ljetopis* koji je izašao u povodu 10-godišnjice Panonskog instituta u Gradišću.

Realizirali smo i ova stručna putovanja: jednodnevno putovanje kroz zapadnu Mađarsku, trodnevno putovanje na Hvar, dvodnevno putovanje u Salzburg i Graz, a završili godinu putovanjem u Karlovac i okolice. Spoznaje i dojmove sa svojih putovanja iznosili smo i na Križevačkom radiju.

UKRATKO O NAŠEM PROGRAMU U 2004. GODINI

- izdat ćemo 6. broj časopisa *Cris*
 - organizirati predavanja: Ivan Josipović, križevački župnik u vrijeme spajanja Gornjeg i Donjeg grada Križevaca (predavač: dr. sc. Ljudevit Plačko)
 - u povodu stogodišnjice HSS predavanje o doprinosu Križevčana toj stranci (Križevčani i HSS)
 - jednodnevni znanstveno-stručni skup na Kalniku o povijesti Kalnika i njegovim prirodnim i kulturnim znamenitostima
- Planiramo i ova stručna putovanja:
- trodnevno putovanje u Dubrovnik,
 - dvodnevno putovanje u Gradišće,
 - jednodnevno putovanje u Hrvatsko zagorje te dio Slovenije;
 - posjet izložbi *Secesija* u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu i Martonovoj galeriji u Samoboru
 - u programu su i posjeti kazalištima u Zagrebu

U ovome izvještaju dala sam pregled djelatnosti Povijesnog društva Križevci u 2002. g., kraći pregled djelatnosti Društva u 2003. g. te sumarni plan rada u 2004. g.

Društvo je nastavilo aktivno ostvarivati svoj zacrtani program. Svojim radom Društvo nastoji, članovima kao i ostalim građanima Križevaca, omogućiti upoznavanje povijesnih znamenitosti grada i šire okolice te pružiti ugodne doživljaje kroz putovanja *Lijepom našom*.